

1 EVOLUCIÓ HISTÒRICA DE L'EDIFICI

3.1.1 Claudi Arañó, industrial del sector tèxtil i propietari del Vapor de Santa Perpètua de Mogoda.¹

Orígens de la família Arañó

Els orígens de les activitats industrials de la família Arañó es troben a Manresa, com a seders. Aquestes activitats es remunten a finals del segle XVIII, on es coneix Gaietà Arañó com a teixidor de vels. El seu fill Josep, fabricant de mocadors de seda, fou el fundador de l'empresa Josep Arañó, Germans i Companyia, que va fer la transició cap al cotó.

El primer industrial destacat de la família fou Maurici Arañó, que es va desplaçar a Barcelona l'any 1815. Mort el 1822, el seu germà Lluís i el seu cosí Gaietà van constituir la societat Gaietà i Lluís Arañó, que dugué a terme la reconversió industrial cap a la llana. Sota la direcció de Gaietà Arañó es va construir la fàbrica del carrer Jonqueres, 2 de Barcelona, que va ser el principal centre de fabricació de teixits de la família fins a la construcció del complex de "Ca l'Arañó" a Sant Martí de Provençals.

1846 - Claudi Arañó al capdavant de la societat familiar

Claudi Arañó i Arañó (1827-1884), fill del matrimoni de cosins entre Gaietà Arañó i d'Isabel Arañó, fou una de les personalitats més destacades de la indústria catalana del segle XIX. Ja als 19 anys era al capdavant de la societat familiar i al 1850 disposava de 226 telers. Entre el 1851 i el 1852, l'empresa va funcionar sota el nom de Claudi Arañó i Companyia, i es va dedicar als teixits de mescla: la seda, el cotó i la llana.

(1859-1861) - Participació de Claudi Arañó a la societat *Antonio Escubós y Compañía*

La fàbrica de l'industrial Antoni Escubós, en aquesta mateixa època, produïa llana amb mescla i introduïa millores tècniques a la producció, fets que no van passar desapercebuts a Claudi Aranyó que, entre el 1859 i el 1861, va entrar a formar part de l'empresa Antonio Escubós y Cia. com a accionista minoritari. Era una estratègia comercial que caminava cap al control de la producció dels teixits de llana i, sobretot, cap a una diversificació de la clientela.

¹ Informació biogràfica sobre Claudi Arañó extreta de *l'Enciclopèdia Catalana* (Volum 3), de la web de presentació del Campus de la Comunicació-Poblenou de la Universitat Pompeu Fabra i de la revista *Icària: Festa Major*, publicació número 8 del 2003 consultable a l'Arxiu Històric de Sant Martí de Provençals.

Mentrestant, Arañó, a la fàbrica del carrer de Jonqueres, feia mocadors i cortines de llana i estam amb 79 telers i 266 treballadors i participava en la confecció de llana amb Antonio Escubós y Cia. per produir vestits de dona de llana pentinada.

Un fet que confirma no tan sols l'èxit de les seves empreses, sinó també l'avantatge comercial de l'anomenada «fam del cotó» (1861-1868), li va proporcionar la Guerra de Secessió americana que va retallar dràsticament les importacions de cotó. Aquest fet va provocar que el sector que treballava aquest producte va entrar en una profunda crisi. La llana barrejada d'Escubós i Arañó no solament els va permetre suportar la davallada, sinó també superar-la amb èxit i fer-se un forat al mercat del tèxtil. Un èxit que es va refermar amb la seva participació a l'Exposició Universal de París del 1867. Aquell any, l'empresa tenia 200 telers accionats per 80 CV de força, i s'elaboraven 1,2 milions de metres l'any.

(1868-1884) - Claudi Arañó passa a controlar la societat *Antonio Escubós y Compañía*.

El 1868, la societat *Antonio Escubós y Compañía* passa a anomenar-se *Escubós y Arañó*, ja que el primer té problemes de salut i força edat i es retira el 1873, per morir el 1877. L'any 1877, amb defunció del seu soci, Claudi Arañó va integrar tot el grup industrial de nou sota el nom de *Claudi Arañó i Companyia*.²

Els nous administradors decideixen ampliar la fàbrica del carrer de Sant Joan de Malta l'any 1870, atès a que l'elevat volum de producció recomanava una millora de la maquinària que impulsava els telers i una ampliació de les sales de fabricació. El projecte dissenyat pel mestre d'obres Josep Marimón i Cot, destaca per l'ús del maó com a element de suport i decoratiu, especialment a les finestres, i l'ús de voltes a la catalana.

Fig. 3.1 - Retrat de Claudi Arañó i Arañó³

A aquesta ampliació de la fàbrica segueix la sol·licitud d'un permís, el 18 de maig de 1872, per a la construcció d'una nova factoria als carrers d'Alí Bei i Ausiàs Marc (actualment carrers Llacuna i Tànger) anomenada "Ca l'Arañó", un projecte signat pel mateix Marimón i que exemplifica les necessitats d'expansió de l'empresa de Claudi Arañó. En aquest mateix any es construeix també la segona nau a Santa Perpètua, de planta baixa i planta sotacoberta amb unes llucanes situades de forma intermitent a

² Vilanova i Olmedas, Antoni. Article La indústria tèxtil de Ca l'Aranyó a Sant Martí de Provençals (1872 – 1986) publicat a la revista *Icària*, títol 29, pàgines 29-32. 1998. Consultable a l'Arxiu Històric de Sant Martí de Provençals.

³ Fotografia extreta de la *Fototeca* de l'Enciclopèdia Catalana.

cada cruïxa i de característiques formals i constructives molt similars a la nau que simultàniament s'està construint a Sant Martí de Provençals.⁴

Aquests dos projectes però, es van haver d'aturar per diverses circumstàncies, i van quedar a mig executar¹. D'una banda, Antoni Escubós deixà l'accionariat de l'empresa, cosa que va implicar el retorn del capital que ell havia aportat. De l'altra, es van haver d'eixugar les inversions fracassades fetes per Claudi Arañó a la Companyia del Ferrocarril i Mines de Sant Joan de les Abadesses. Finalment, es va haver de fer front als efectes dels aranzels afavoridors de les importacions de manufactures de llana, a la sobreproducció del sector i a la crisi econòmica que afectava el país. Eren els inicis d'una crisi del sector que va adquirir caràcter definitiu entre el 1877 i el 1879. Claudi Arañó, com a màxim productor de manufactures de llana, és convocat per la comissió que havia de revisar els aranzels afavoridors de les importacions. Arañó, prendrà un paper durant aquesta època de defensor del proteccionisme com a única eina per a la supervivència de la seva indústria.

La greu situació econòmica va obligar a fer una forta reducció dels operaris de les seves fàbriques i segurament, aquesta reducció de plantilla va provocar incidents i vagues.

Malgrat la crisi, els Arañó van reconduir la situació i van passar a produir teixits de cotó i no va ser fins al 1892 que van tornar a fer teixits de llana. Les seves factories, tot i les dificultats, van incrementar la seva producció els anys successius fins a disposar d'un ampli mercat a Espanya i Amèrica del Sud. La última factoria de les que confeccionaven teixits va ser la de Santa Perpètua de Mogoda, que va continuar produint fins al 1997.

A la mort de Claudi Arañó, primer la vídua i més tard els fills es feren càrrec del negoci, portant a terme diversos canvis en la producció i sota diferents noms de la societat.

3.1.2 Construcció del ferrocarril entre les mines de Sant Joan de les Abadesses i Barcelona⁵

Un punt d'inflexió en la indústria catalana del moment, va ser la notícia que les mines de carbó d'Ogassa, al costat de Sant Joan de les Abadesses, podien subministrar prou carbó i de bona qualitat i a bon preu, com per satisfer les demandes creixents d'una indústria tèxtil que, amb l'energia garantida, coneixeria l'expansió il·limitada de què l'havien allunyat el cost elevat del carbó anglès i les deficiències del carbó asturià.

L'any 1855, un estudi elaborat per l'enginyer de mines Amalio Maestre, establí que el bon preu del carbó depenia completament de la construcció d'un ferrocarril que permetés transportar el carbó fins a

Barcelona, sense tren, el preu final seria superior al que tindria el carbó d'Anglaterra si se li suprimia l'aranzel.

Aquest ferrocarril ja havia estat estudiat abans, i la *Sociedad del Veterano Cabeza de Hierro* havia publicat el 1844 un *Prospecto para la construcción de un Camino de Hierro desde Barcelona á Camprodón* que dibuixava els dos traçats possibles:

1. El directe des de Sant Joan de les Abadesses fins a Granollers, on ja arribava aleshores el ferrocarril de Barcelona, baixant primer pel Ter i després pel Congost.
2. El que anava fins a Roses pel Fluvià després de saltar el Ter a la vall de Bianya amb un túnel a l'altura de Sant Pau de Segúries, que exigia un segon transport per mar fins al port de Barcelona.

Amalio Maestre els comparava a nivell de pressupost, per concloure que la línia de Granollers era no només més barata, sinó també més segura en no estar exposat el transport de carbó al risc d'un bloqueig marítim en cas de guerra, i que era aquesta la que calia executar. Claudi Arañó va arribar a la mateixa conclusió i la va mantenir de manera duradora, amb tanta convicció que ell mateix va arribar a ser membre del consell d'administració de la Societat del Ferrocarril i Mines de Sant Joan de les Abadesses que, bastants anys després, havia de culminar la construcció efectiva de la línia. El 1854, el tren ja arribava a Granollers des de Barcelona. El carbó procedent del Ripollès arribava fins a Granollers per mitjans de tracció animal i de Granollers fins a Barcelona es transportava per tren. Fins al 1876, el tren no va arribar a Vic i al 1880 es finalitza la línia fins a Ripoll i a Sant Joan de les Abadesses.

Durant aquests anys es va dur a terme la primera vaga general (6 de juny de 1855), amb un moviment obrer al qual la relativa llibertat del bienni progressista havia permès organitzar-se, i que havia arribat a tenir prou força com perquè el govern d'Espartero es considerés obligat a utilitzar l'exèrcit per acabar la vaga i actuar amb contundència.⁶

⁴ Comparativa entre el Vapor de Santa Perpètua i el de Sant Martí de Provençals al punt 2.6. de la present memòria.

⁵ Informació sobre les mines d'Ogassa i de Sant Joan de les Abadesses, plànol i projectes ferroviaris de portar-lo fins a la ciutat de Barcelona extreta de la publicació *La cuenca carbonífera de Surroca – Ogassa (Ripollès, Catalunya, Espanya)* de Julio Gómez-Alba a Monografies del Museu de Ciències Naturals, nº4 de l'any 2007.

⁶ Martí Casimir. "La vaga general de 1855", a *Història. Política, Societat i Cultura dels Països Catalans*, 6. *La Gran Transformació 1790-1860. Barcelona*: Enciclopèdia Catalana, 1997, pàgina 188-189.

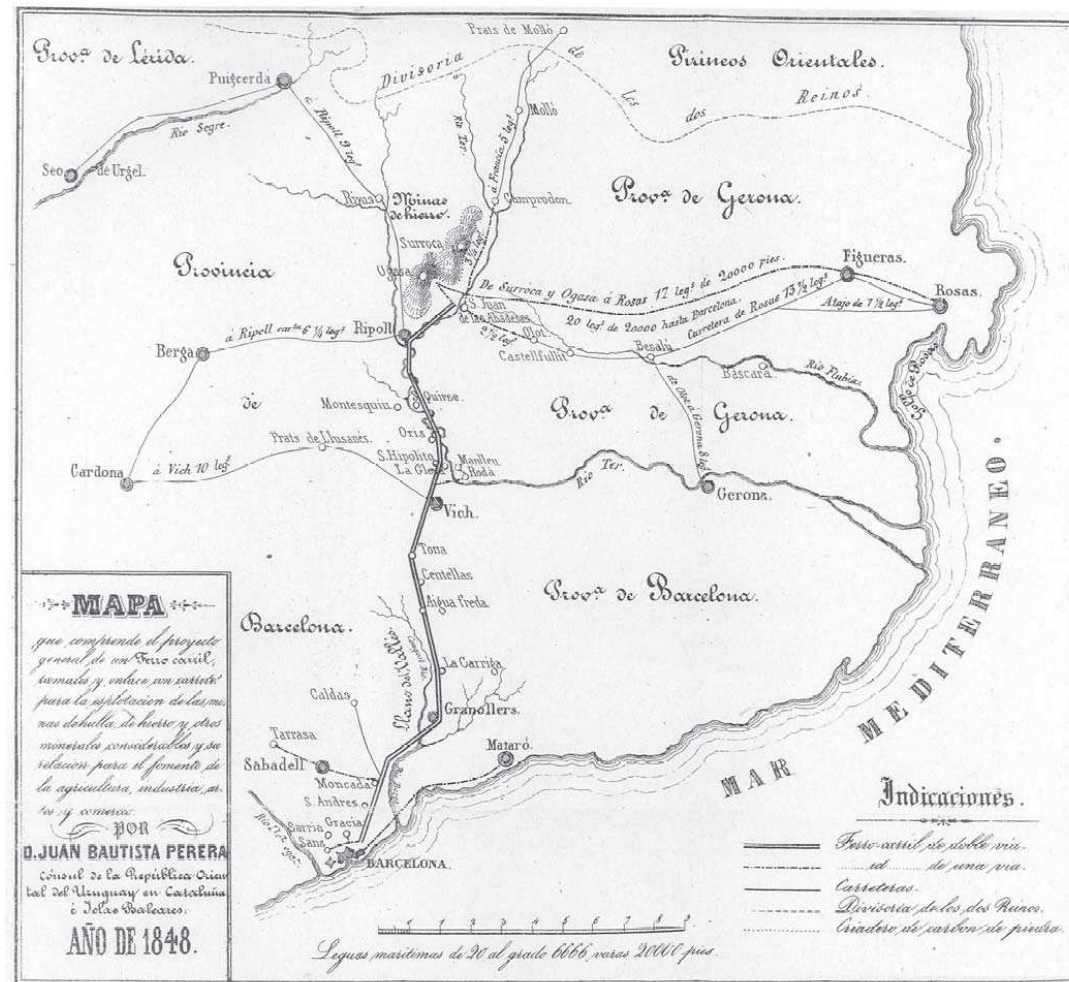

Fig. 3.2 - Mapa inclòs en el projecte de construcció del ferrocarril per connectar les mines de Sant Joan de les Abadesses fins a Barcelona

Claudi Arañó va adonar-se ràpidament que si s'instal·lava en un context agrícola podria disposar d'una mà d'obra disciplinable i poc problemàtica. Santa Perpètua complia aquest requisit i a més es trobava ben a prop de la via per on havia de circular la clau de la prosperitat, el carbó. Una de les estacions d'aquesta línia era la de Mollet del Vallès, que es troba a tot just 3km de Santa Perpètua.

Claudi Arañó, al 1857, quan feia dos anys de la primera vaga general, ja tenia telers funcionant a Santa Perpètua de Mogoda, mentre d'altres industrials encara havien d'adonar-se dels beneficis de traslladar-se a les colònies de riu o en àmbits rurals.⁷

de Mogoda: des de la Prehistòria als primers anys del segle XX. Santa
a de Mogoda, 1994

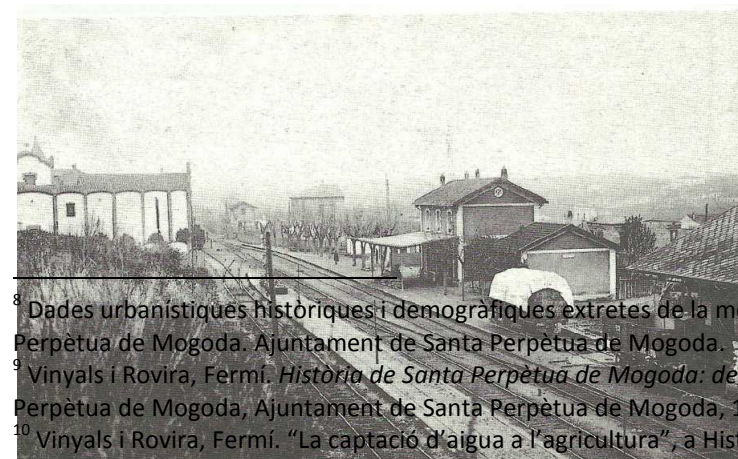
3.1.3 Santa Perpètua de Mogoda al 1857

El nucli de Santa Perpètua ocupava al 1856, una superfície de 0,1km² i tenia 1.547 habitants. El nucli estava definit per l'actual carrer de Sant Isidre, carrer d'Ignasi Iglésias, carrer de Joaquim Malats i carrer de Josep Maria de Segarra. La seva població encara vivia principalment de forma dispersa en masos i en nuclis més petits com el de Mogoda o Santiga.⁸

Fig. 3.3 - Dimensions del nucli de Santa Perpètua al 1856 (delimitades per la zona ombrejada)

Fins aquell 1857, any en que es construeix la primera nau del Vapor Arañó, Santa Perpètua havia estat un indret gairebé del tot agrícola.⁹ Els esforços de la seva població s'havien concentrat en l'obtenció d'àrees de regadiu mitjançant l'excavació de mines de longitud molt gran que constituïen una estructura oculta, tot i que econòmicament determinant. Es pot consultar el traçat d'aquestes mines al plànol del terme municipal del Pla Especial del Patrimoni Arquitectònic de Santa Perpètua de Mogoda.¹⁰ Les mines es van començar a excavar a finals del Segle XVIII, i l'última mina, la del Regadiu Nou va quedar acabada al 1886; aquesta mina és precisament la que travessa el solar on va construir-se el Vapor Arañó.

L'estació que el ferrocarril de Granollers a Barcelona tenia a Mollet quedava a tres quilòmetres del nucli, des d'aquesta estació arribaria el carbó que seria transportat al Vapor Arañó per mitjà de carros a tracció animal i que alimentaria les seves calderes. La via per arribar-hi era a través del camí de Can Banús, que sortia del poble per l'actual carrer de Santa Maria, recorria tot el que ara és la Rambla –que aleshores es començava a edificar i travessava la riera de Caldes i els camps de Gallecs fins arribar al nucli de Mollet.⁷

⁸ Dades urbanístiques històriques i demogràfiques extretes de la memòria tècnica del Mapa del Patrimoni Cultural de Santa Perpètua de Mogoda. Ajuntament de Santa Perpètua de Mogoda.

⁹ Vinyals i Rovira, Fermí. *Història de Santa Perpètua de Mogoda: des de la Prehistòria als primers anys del segle XX*. Santa Perpètua de Mogoda, Ajuntament de Santa Perpètua de Mogoda, 1994

¹⁰ Vinyals i Rovira, Fermí. "La captació d'aigua a l'agricultura", a *Història de Sta. Perpètua* ref. 7

Fig. 3.4 - Estació de Mollet del Vallès, a l'any 1910¹¹

L'any 1857, l'Ajuntament de Santa Perpètua, requerit per la Diputació, afirmava que el camí tenia una amplada mitja de dotze peus, i que seria desitjable que en tingués setze; que el seu estat de conservació era regular, i que tenia —com el camí de Sabadell, i més que no els de Palau, Polinyà o Sant Fost, el màxim interès per al poble.¹²

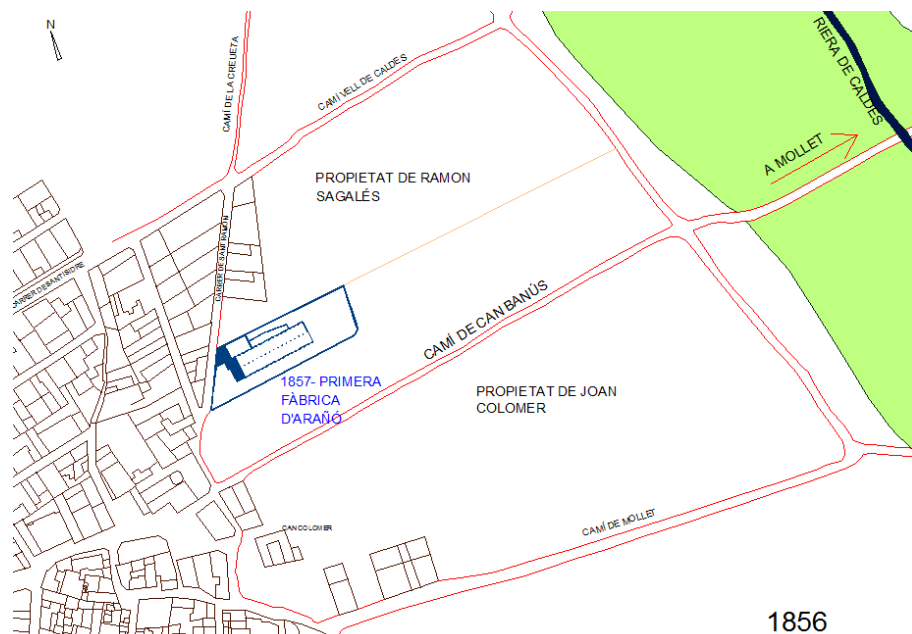

Fig. 3.5 - Plànol del camí de Can Banús, sortida natural cap a Mollet i de l'emplaçament del Vapor Arañó

- Tipologia constructiva local i urbanisme

Pel que fa als habitatges que s'havien aixecat a Santa Perpètua, generalment tenien dues plantes i es construïen al costat nord de la parcel·la que ocupaven, de manera que disposaven d'un gran pati d'accés al sud. *“S'establien les edificacions amb el front principal al sud, el pati orientat a migdia que organitzava l'accés i que funcionava com un espai obert propi i controlat que a la vegada era accessible des del carrer i amb un accés que fes possible l'entrada de carros. Aquest tipus de distribució era perfectament comprensible des de la tradició rural”*.⁷

Actualment, encara es pot observar aquesta tipologia edificatòria en algunes zones del municipi, com ara al casc antic. Tanmateix, la distribució d'aquestes finques es feia de manera lineal a ambdós

costats d'un carrer o un camí. La distribució urbanística en illes de cases serà posterior, a partir de la industrialització del municipi, és a dir, a partir de la construcció de la fàbrica d'Arañó.

Als annexes d'aquesta memòria s'adjunten plànols dels anys 1856, 1857, 1872 i 1888, que mostren el fort creixement que va patir el poble, que va passar a doblar la seva superfície urbanitzada en poc més de 30 anys ocupant la plana entre el nucli antic i la riera de Caldes.¹³

Fig. 3.6 - Tipus urbanístic anterior a la construcció del Vapor (sense planificació): Edificació al nord – pati i accés al sud als dos costats d'un camí, en aquest cas al carrer de St. Isidre, antic camí de Sabadell.

Fig. 3.7 - Tipus urbanístic planificat que es dona a partir de la construcció del Vapor.

Encara es conserva la tipologia: edificació al nord, pati al sud però ara a partir de la idea d'una illa de cases i no al voltant d'un camí.

3.1.4 Estructura de la propietat al 1857 de la Plana de Baix

- La Plana de Baix

Aquesta plana havia patit diverses inundacions durant el segle XVIII, arran d'aiguats que havien arribat a modificar el curs de la riera de Caldes; però el problema havia quedat resolt –o minimitzat- a finals del mateix segle arran d'una canalització, i ara serà un indret molt adequat per al creixement de la població, que ja no haurà de seguir –només- el vell model d'allargament sobre els camins, o el de l'edificació dels espais que quedaven entre aquests creixements lineals, sinó que els haurà de

¹¹ Imatge extreta del catàleg virtual de fotografies de l'associació SpanishRailway.

¹² Informació procedent de l'expedient OP6020 de l'Arxiu Històric Municipal de Santa Perpètua.

¹³ Els plànols de creixement del poble han estat elaborats a partir dels originals de la base cartogràfica del Mapa del Patrimoni Cultural de Santa Perpètua de Mogoda. Ajuntament de Santa Perpètua de Mogoda.

combinar amb algunes característiques del creixement planificat, en particular, amb el maneig d'una idea precisa d'illa de cases.¹⁴

Joan Colomer i Ramon Sagalés es reparteixen la propietat de la “Plana de Baix”: entre el carrer de Sant Ramon “actual carrer Ignasi Iglésias” a l'est, el camí vell de Caldes “l'avinguda de Santiga” al nord, la riera de Caldes a l'oest i el camí de Mollet “la Rambla” al sud.

- Joan Colomer, propietari de les terres on es construeix la primera fàbrica d'Arañó

Joan Colomer i Pujol va néixer el 1843 i 6 anys més tard, el 15 de febrer de 1848, va morir el seu pare, Josep Colomer i Formiguera. Les propietats que rep en herència Joan Colomer seran administrades fins a la seva majoria d'edat pels seus tutors. Per tant, aquest 1857, any de l'arribada de Claudi Arañó a Santa Perpètua, seran aquests tutors de Joan Colomer qui negociaran la venda dels terrenys que ocuparà el Vapor.¹⁵

Les propietats de Joan Colomer són extenses, però les terres del mas ja han disminuït respecte d'altres èpoques. En tot cas, li pertany una part molt important de la plana de l'est del poble, entre el mateix poble i la riera de Caldes, immediata per l'oest a la plaça de l'església.

Bastant més al nord, en el punt on l'aleshores carrer de Sant Ramon es converteix en camí de Caldes, Ramon Sagalés havia construït un habitatge a Josep Pons, i l'edifici que ocupa avui aquest punt havia estat construït, com a mínim en part, el 1830. No sabem del cert si els altres dos establiments que Ramon Sagalés va arribar a fer en aquesta seva propietat i sobre el mateix carrer de Sant Ramon, a Pau Garcia i a Josep Subirachs, són o no anteriors a la primera compra de Claudi Arañó, però, en tot cas, totes tres propietats s'ocupen amb la mateixa lògica, derivada del tipus edificatori que hem descrit per al carrer de Sant Isidre: edifici al nord, pati al sud. Cal destacar que tot i que aquestes propietats estan dins de la mateixa illa del Vapor, mai no van tenir cap relació amb el conjunt fabril i això ens indica que probablement van ser construïdes amb anterioritat.

¹⁴ Vinyals i Rovira, Fermí. *Història de Santa Perpètua de Mogoda: des de la Prehistòria als primers anys del segle XX*. Santa Perpètua de Mogoda, Ajuntament de Santa Perpètua de Mogoda, 1994. Pàgines 236-240.

¹⁵ Informació sobre Joan Colomer i família extreta de: Ricart, Joan. *Temps enrere, portes endins*. Santa Perpètua de Mogoda: Ajuntament de Santa Perpètua de Mogoda, 1993. Pàgina 124.

Fig. 3.8 - Actualment només es mantenen els establiments de Josep Subirachs i Pau Garcia, aquest últim en estat ruïnós.

A la dècada dels anys 50 del segle XIX, dins de l'àmbit de propietat dels Colomer, es comença a construir al voltant del camí de Mollet (actual Rambla). Entre 1852 i 1856 es construeixen tres establiments al costat nord d'aquest carrer. L'últim d'aquests tres marcarà la cantonada amb el carrer de Martí Costa. La lògica d'implantació d'aquestes edificacions és completament la del creixement sobre el camí.

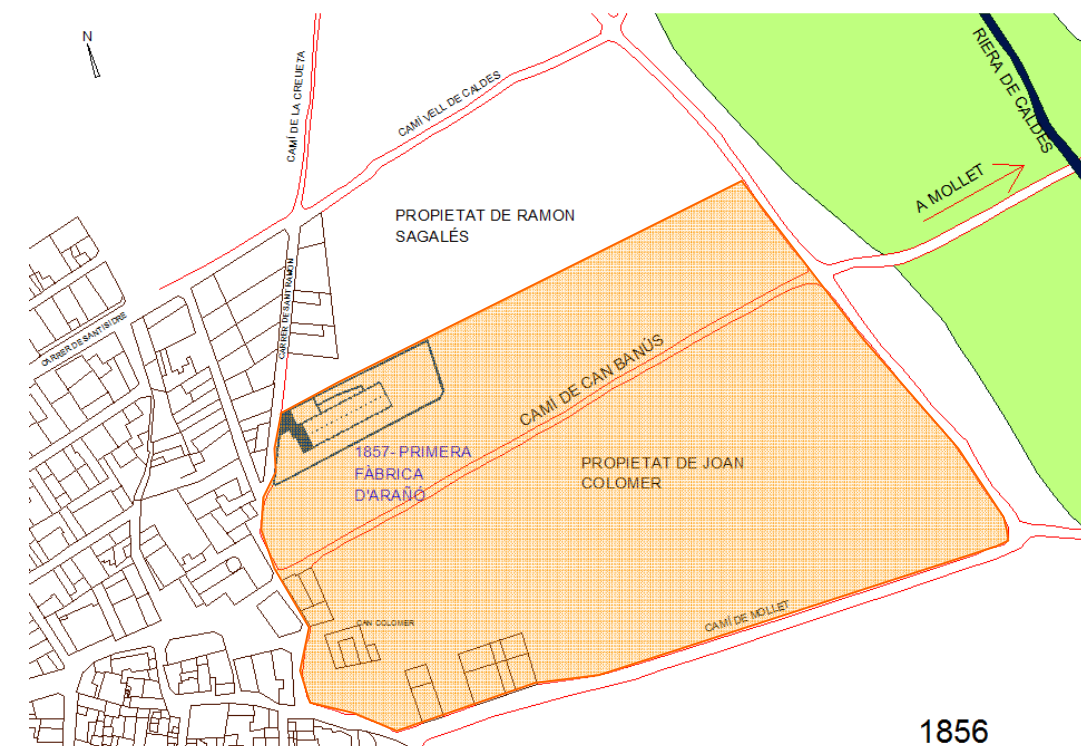

Fig. 3.9 - Plànol indicant les terres propietat de la família Colomer (taronja)

3.1.5 1857: La primera nau d'Arañó a Santa Perpètua

El 1857, Claudi Arañó compra el seu primer solar a Santa Perpètua i immediatament hi edifica una nau. La parcel·la situada a l'extrem nord-oest de la propietat de Can Colomer ha estat delimitada amb una visió clara del desenvolupament urbà del sector de la “Plana de baix”.¹⁶

Pel nord i per l'oest, els seus límits ja existien físicament: al nord, la propietat s'acabava, i a l'oest hi havia el carrer de Sant Ramon, per on podia accedir-s'hi. A l'est, la parcel·la es defineix d'acord amb el

¹⁶ Vinyals i Rovira, Fermí. *Història de Santa Perpètua de Mogoda: des de la Prehistòria als primers anys del segle XX*. Santa Perpètua de Mogoda, Ajuntament de Santa Perpètua de Mogoda, 1994.

traçat futur de l'actual carrer de Martí Costa, del qual aleshores només existeix la ben recent última casa construïda al camí de Mollet, que en defineix la cantonada, cent vint metres més al sud. Al sud, es fixa un límit paral·lel a la traça del camí de can Banús, a una distància tal que permetrà la disposició, de nord a sud, primer d'un carrer sobre el límit de la parcel·la venuda, i després d'una illa de cases (dimensionada per a la construcció del tipus d'edificació de la casa al nord i el pati d'accés al sud, ara amb la possibilitat de l'entrada doble, des del carrer on dóna la façana principal i des del pati) fins al mateix camí de can Banús, destinat clarament a mantenir-se també com a carrer.¹⁷

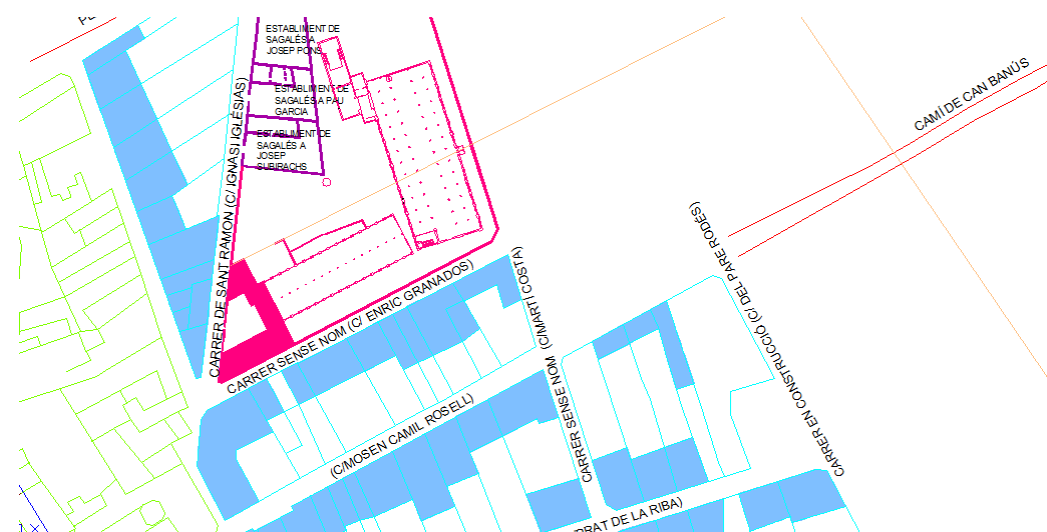

Fig. 3.10 - Plànol urbanístic, corresponent a l'any 1972. Podem apreciar la disposició del costat llarg de la primera nau del Vapor de forma paral·lela al camí de Can Banús, deixant un espai suficient per a la construcció d'una illa de cases.

La parcel·la s'ocupa amb una nau de dotze metres d'amplada d'una sola planta, com a edificació principal.¹⁸ Molt probablement també en aquest primer moment, es construeix un habitatge sobre el perímetre, al nord-oest, que ha de ser ocupat per algú relacionat amb la indústria. D'aquest habitatge, en sabem que estava format per planta baixa i planta pis, tenia entrada per la part central de la façana sud, un estable al nord i volumètricament quedava tallat obliquament pel carrer de Sant Ramon (actualment carrer d'Ignasi Iglésias). Aquesta mena de construcció ens recorda a la idea rural dels establiments que es van anar construint sobre aquesta mateixa època, d'edificació al nord i pati al sud.

La nau industrial té setze cruixies i s'organitza sobre una filera central de pilars de fusta que suporten, mitjançant capçals, una biga comunera que recorre tota la part central, de forma longitudinal l'edifici. La coberta, a dues aigües i de teulà aràb, està suportada per bigues de fusta que recolzen sobre les

pilastres de fàbrica ceràmica exterior, pels pilars de fusta centrals i per dos tornapunts que arrenquen dels mateixos pilars a la seva part superior; per tant la coberta no està suportada, pròpiament per una encavallada. Les parets de fàbrica de maó són d'aparell a trencajunt, amb el reforç constant a cada cruixia d'una doble pilastra, interior i exterior, per banda. L'altura màxima de l'interior, definida per la corretja del carener, es situa a cinc metres i mig del sòl.

La nau s'orienta aproximadament sobre un eix est-oest i utilitza com a sistema d'il·luminació les finestres verticals a les parets laterals llargues, entre les pilastres estructurals i per tant amb dues finestres per cruixia, una a cada banda. La façana orientada a sud no es conserva, ja que era mitgera amb una edificació construïda de forma posterior que va ser enderrocada l'any 2004 durant les obres de rehabilitació de la nau. La façana nord no presenta cap tractament especial, està formada per paret de fàbrica ceràmica totalment opaca amb una porta d'accés.

Fig. 3.11 - Nau de 1857 del Vapor Arañó a Santa Perpètua

L'amplada de la cruixia es fixa en dos metres quaranta i les seccions de fusta utilitzades pels pilars són de 17x22 centímetres. Les peces que formen la biga comunera s'empalmen a mitja mòssa en trams de dues cruixies.

Fig. 3.12 – Unió de bigues a mitja mòssa

¹⁷ Dades urbanístiques històriques i demogràfiques extretes de la memòria tècnica del Mapa del Patrimoni Cultural de Santa Perpètua de Mogoda. Ajuntament de Santa Perpètua de Mogoda.

¹⁸ Informació extreta arran de l'observació de les fotografies de Pere Riera, consultades a l'Arxiu Històric Municipal de Santa Perpètua que s'adjunten als annexes i dels plànols del Mapa Cultural, citat anteriorment.

Durant els deu anys següents, no hi ha constància de canvis d'importància a l'interior del recinte industrial. A fora, però, i en el seu entorn immediat, l'empenta cap a la riera de Caldes de la construcció d'habitatges que suposava l'aparició del Vapor va ser important.¹⁹

3.1.6 1857-1867: - Creixement de Santa Perpètua i ampliacions dins la primera parcel·la

Després de la construcció de la nau industrial el 1857 i abans que s'acabés la dècada havia quedat definit l'actual carrer de Mossèn Camil Rosell en la seva meitat nord, sobre la traça del camí de can Banús, amb la construcció del tipus edificatori que ja coneixem: pati al sud, bloc edificat al nord, accés principal pel pati i possibilitat d'accés directe a l'edifici des d'un altre carrer al nord. En conseqüència, s'havia format també el carrer d'Enric Granados, que quedava definit per la tanca sud de la primera nau del Vapor.¹⁷

En el mateix període 1857-1859, l'avenç sobre les altres línies havia estat molt tímid; podem documentar només un establiment al camí de Mollet, que ara comença a dir-se carrer de Barcelona (actual Rambla), i dos establiments més, un al carrer de Santa Maria i l'altre al carrer de l'Estrella.

El 1860 van començar els establiments a l'illa formada pels actuals carrers de Mossèn Camil Rosell, de Martí Costa, de Prat de la Riba i de Santa Maria, immediatament al sud de la que s'havia definit al sud de la indústria l'any anterior.

En dos anys s'havien omplert dues illes de cases. El ritme d'ocupació de la plana va alentir-se l'any següent, i va fer-se més dispers.

El 1861 tenim localitzats dos establiments, el primer començava a formar l'illa delimitada pels actuals carrers de Mossèn Camil Rosell, del pare Rodés, de Prat de la Riba i de Martí Costa, a l'extrem oest; i el segon sobre la cara sud del carrer Prat de la Riba.

El 1862 torna a ser un any amb bastant activitat, tot i que igualment escampada, la Rambla arriba a l'actual número 23, a l'illa delimitada avui pels carrers Prat de la Riba, del Pare Rodés, la mateixa Rambla i el carrer de Martí Costa, i comença també a doblar-se aquesta illa amb un front nord. S'inicia també l'illa dels carrers d'Enric Granados, del pare Rodés, de Mossèn Camil Rosell i de Martí Costa, amb un establiment a l'extrem oest.

Totes aquestes construccions van anar formant un nou eixample de carrers planificats en forma de quadrícula. Aquest creixement va ser molt ràpid i produït de manera immediatament posterior a la

¹⁹ Les dades del creixement urbanístic es poden consultar a les *Dades urbanístiques històriques i demogràfiques* extretes del *Mapa del Patrimoni Cultural de Santa Perpètua de Mogoda*. Ajuntament de Santa Perpètua de Mogoda.

construcció de la primera nau d'Arañó. Podem deduir doncs, que la implantació de la fàbrica va comportar canvis importants de creixement a Santa Perpètua, tant urbanístics com demogràfics.

El 1867 va efectuar-se una ampliació de relativa importància a l'edifici industrial d'Arañó.²⁰ Es tractava d'una edificació de planta baixa i pis, a l'extrem sud-oest de la parcel·la comprada deu anys abans.²¹ L'edifici tallava la comunicació entre el pati d'entrada pel carrer d'Ignasi Iglésias (encara dit de Sant Ramon) i la resta de l'espai lliure de la parcel·la, però en aquest moment el carrer d'Enric Granados (aleshores sense nom) ja recorria tot el perímetre sud del recinte i no era difícil obrir-hi altres accessos. Aquesta edificació va ser enderrocada l'any 2004 durant les obres de rehabilitació de la nau petita del Vapor per allotjar-hi un Centre Cívic.

L'edifici ocupava la distància entre la nau de 1857 i la tanca del sud, però ocupava només l'angle de la parcel·la i evitava de posar-se davant de la nau evitant l'entrada de llum per les finestres de la cara sud.

3.1.7 1872: Construcció de la Nau Gran del Vapor Arañó

Com es comenta a l'apartat 3.3 del present document, els primers anys de la dècada de 1870 són anys de represa per a la construcció del traçat del ferrocarril de Sant Joan de les Abadesses, que tants problemes havia patit durant la dècada de 1860, i també de grans canvis a les fàbriques de Claudi Arañó.²² El 18 de maig de 1872 ell mateix demanava a l'alcalde de Sant Martí de Provençals la concessió d'una llicència d'obres per tancar un terreny i construir-hi una nova fàbrica de filats i teixits

d'acord amb els plànols que signava, en la mateixa data de la sol·licitud, el mestre d'obres Josep Marimon i Cot.²³ La construcció de la Nau Gran de Sta. Perpètua coincidirà en el temps amb aquesta.

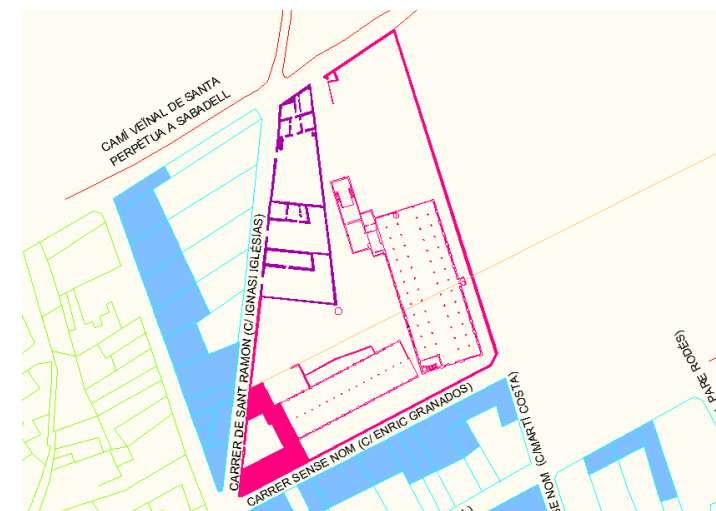

Fig. 3.13 - Emplaçament de la Nau Gran, la

²⁰ Les dades del creixement urbanístic es poden consultar a les *Dades urbanístiques històriques i demogràfiques* extretes del *Mapa del Patrimoni Cultural de Santa Perpètua de Mogoda*. Ajuntament de Santa Perpètua de Mogoda.

²¹ Informació extreta arran de l'observació de les fotografies de Pere Riera, consultades a l'Arxiu Històric Municipal de Santa Perpètua i que s'adjunten als annexes.

²² Informació sobre el traçat del ferrocarril entre Sant Joan de les Abadesses i Barcelona consultable a la publicació *La cuenca carbonífera de Surroca – Ogassa (Ripollès, Catalunya, Espanya)* de Julio Gómez-Alba a Monografies del Museu de Ciències Naturals, nº4 de l'any 2007.

²³ Vilanova i Omedas, Antoni. Article La indústria textil de Ca l'Arañó a Sant Martí de Provençals (1872-1986) publicat a la revista *Icària*, títol 29, pàgines 29-32. 1998. Consultable a l'Arxiu Històric de Sant Martí de Provençals.

segona nau en construir-se

Les característiques constructives de la Nau Gran poden consultar-se detalladament a l'apartat 4 del present document, així com una comparativa entre aquesta nau i la que es va construir en el mateix període pel mateix Claudi Arañó a Sant Martí de Provençals, a l'apartat 3.3.

3.1.8 L'ampliació de la Nau Gran del Vapor de Santa Perpètua no s'acabarà construïnt

L'ampliació que es pensava acabar algun dia era la que resultaria de prolongar la nau gran cap al nord (ja que la façana sud sí que està finalitzada) amb tretze cruixies més, idèntiques a les construïdes i l'edifici resultant hauria tingut una longitud molt semblant a la que s'havia projectat per a la de Sant Martí; de vint-i-set cruixies a Santa Perpètua i vint-i-cinc a Sant Martí.

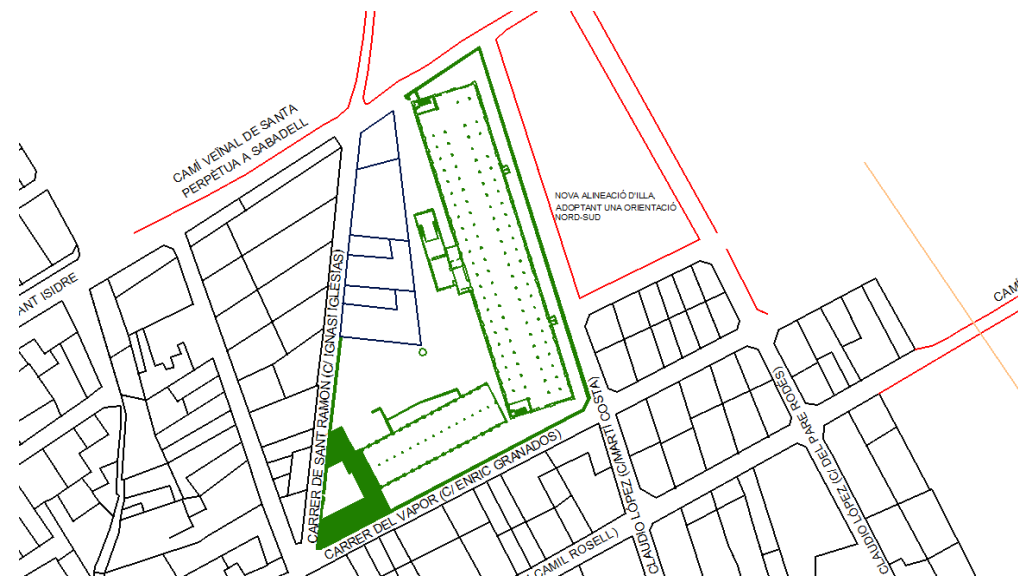

Fig. 3.14 - Recreació en planta de la nau gran amb l'ampliació construïda

Hi ha altres factors que ens indiquen, atesa la ubicació de la nau gran en el solar que ocupa, sobre l'ampliació que es preveia i que no s'acabarà construïnt.

La façana llarga de l'oest està alineada exactament amb la caseta d'accés a l'entrada per l'avinguda de Santiga (*veure plànol PH4*), considerada ara la principal. Tot i que aquesta alineació no es visible, ja que la posició de l'edifici del vapor i els seus annexes en fa impossible la percepció, i només seria perceptible després d'haver-se executat l'ampliació.

La parcel·la de 1857, tal com hem descrit més amunt, tenia unes dimensions que la feien molt assimilable a una illa tipus de les que havien anat ocupant la plana entre els carrers d'Enric Granados i de Mossèn Camil Rosell. Tal i com podem veure en els plànols de creixement de Santa Perpètua: allargada en la direcció est-oest, curta en la direcció nord-sud, és a dir, que la primera nau industrial hauria pogut ocupar la parcel·lació típica que tenien les altres illes. L'element que acabava de marcar

aquesta parcel·la i que li hagués donat condició d'illa era el carrer que delimitava pel nord el solar i que, a més, hagués marcat el límit de propietat entre els Colomer i els Sagalés.

La nova finca del Vapor prescindia completament d'aquesta estructura, la superfície completament tancada creixia enormement en direcció nord, en una longitud que triplicava la profunditat de l'illa immediata al sud. El carrer entre les propietats va obrir-se realment (l'actual carrer de Pep Ventura).

Els habitatges construïts arran d'aquesta primera nau (1857), continuaven organitzant-se d'acord amb la lògica que s'havia començat a plantejar més de vint anys enrere a la plana, la mateixa lògica que explicava la dimensió de l'illa: un bloc de planta i pis edificat al nord de la parcel·la, amb accés possible des del carrer pel nord, però amb la façana sud sobre el pati entesa com a façana principal, i el mateix pati accessible a través d'una porta a la tanca sud per la qual hi pogués accedir un carro.²⁴

El 1884, Claudi Arañó i Arañó va morir sobtadament, sense haver arribat a executar ni el projecte complet de la fàbrica de Sant Martí ni el de Santa Perpètua. El 23 de març de 1879, en contradicció amb aquesta dada, s'indica que el seu administrador a Santa Perpètua, Josep Vila Costa assegura, en els Fulls Declaratoris de la Riquesa Urbana, que una part dels edificis industrials continua essent explotada directament per ell. En tot cas, els anys finals de la dècada de 1870 van ser difícils, i de reorganització profunda, per a les empreses de Claudi Arañó, molt afectades per la nova regulació dels aranzels.²⁵

Tot i això, la nova finca del Vapor amb la seva orientació nord-sud, va influir sobre la nova trama urbana de l'actual barri de "Centre Vila" que fins aleshores s'havia organitzat en una orientació est-oest. El creixement urbà entre el carrer de Pep Ventura (que dividia les propietats dels Colomer i els Sagalés), el Vapor i l'avinguda de Santiga va organitzar-se a partir dels carrers paral·lels a la nova tanca de la finca i a l'eix longitudinal de la nau.

Joan Colomer i Pujol va continuar tenint algun paper en aquest creixement, després de 1888, i va completar la parcel·lació de les terres que encara conservava. A la primera dècada del segle XX, la pràctica totalitat de les terres de la "Plana de Baix" ja estaven venudes, tant les dels Colomers, com les d'altres propietaris.²⁶

El ritme d'edificació, però degué ser menys ràpid que el de l'adquisició dels terrenys.²⁷ El 1924, només l'edificació de dues illes havia arribat a la riera de Caldes, la de la Rambla, i la situada entre els carrers d'Enric Granados i de Mossèn Camil Rosell, en una operació conjunta d'habitatges superposats amb

²⁴ Aquesta distribució urbanística pot consultar-se al plànol de creixement de Santa Perpètua PH4, elaborat a partir dels plànols urbanístics del *Mapa del Patrimoni Cultural de Santa Perpètua de Mogoda*. Ajuntament de Santa Perpètua de Mogoda.

²⁵ La referència a l'administració de Josep Vila de la fàbrica dels Arañó extreta dels fulls declaratoris de 1979 s'adjunta als annexes de la present memòria.

²⁶ Informació sobre Joan Colomer i família extreta de: Ricart, Joan. *Temps enrere, portes endins*. Santa Perpètua de Mogoda: Ajuntament de Santa Perpètua de Mogoda, 1993.

patís al sud. En canvi, s'havia edificat el costat est de l'última illa del carrer de Martí Costa fins a l'avinguda de Santiga. La construcció de l'edifici de l'escola pública sobre l'actual avinguda de Santiga, entre els carrers de Mossèn Camil Rosell i de Prat de la Riba, el 1930, va avançar-se a l'edificació privada de la mateixa illa més a l'oest.

3.1.9 (1884-1929) – El Vapor des de la mort de Claudi Arañó fins a la Guerra Civil

Arran de la mort de Claudi Arañó l'any 1884, sabem, a partir de la revista *Icària* n^o9 que els seus familiars van passar a controlar el seu patrimoni, canviant el nom de l'empresa *Claudi Arañó i Companyia* pel de *Vídua i Fills de Claudi Arañó*. Al capdavant d'aquesta empresa es posà la seva dona, Carolina Arañó i Matallana. Els anys posteriors a la mort de Claudi Arañó seran anys difícils, a causa de la davallada de la producció que l'epidèmia del còlera de 1885 i anteriors crisis havien provocat. L'estratègia que es segueix a l'empresa dels Arañó per tal de suportar la crisi és el lloguer d'espais de les seves naus, per rendibilitzar les instal·lacions, la maquinaria, els telers i les calderes.²⁷

A les naus de Ca l'Aranyó del Poblenou, els Arañó llogaran algunes zones a d'altres empreses, però hi mantindran producció pròpia fins al 1976. En el cas de Sta. Perpètua la situació serà diferent, ja que no hi mantindran cap empresa i llogaran totes les instal·lacions del Vapor.

Segons el llibre *El que sabem del segle XX*, podem conèixer l'activitat industrial del Vapor a partir de 1900. Aquí es fa referència a que el cens d'indústries de 1900 inscriu l'activitat de dues empreses que havien llogat les instal·lacions a la família Arañó.²⁸ Aquestes empreses són:

1. La fàbrica de *Joan Xiol*, amb 109 telers mecànics a vapor.
2. L'empresa de *Puig i Porqueres* amb 8 telers mecànics a vapor.

Per tant, sabem que el Vapor es va compartimentar arran de la mort de Claudi Arañó amb la instal·lació de dues empreses, però que l'activitat tèxtil no va aturar-se. La fàbrica de Joan Xiol comptava amb un centenar d'obrers i era la més important de la població i progressà considerablement durant les dues primeres dècades del segle XX.

Al 1921, Joan Xiol manté 21 telers al seu nom, però lloga bona part de l'edifici a l'industrial cotoner de Barcelona *Pere Solà Borés*, que al poc temps ja comptava amb 140 treballadors, la majoria dones d'entre 14 i 60 anys. Pere Solà i Borés ocuparà el Vapor fins a l'any 1929. Els següents empresaris a

instal·lar-se van ser Amalio Vieco i Emili Bartolí que van confeccionar-hi teixits fins l'any 1945, amb una interrupció de gairebé 4 anys corresponent a la Guerra Civil.

3.1.10 Els treballadors del Vapor

La informació que s'exposa a continuació sobre com eren els treballadors i treballadores, i les seves condicions laborals han estat extretes de la publicació número 8 de la revista *Icària*, consultable a l'Arxiu Històric de Sant Martí de Provençals. Aquesta informació fa referència als complexos fabrils tèxtils del Poblenou de Barcelona, però pot ser perfectament descriptiva de les condicions que també es vivien a Santa Perpètua, al tractar-se del mateix sector productiu, del mateix àmbit geogràfic i perquè els Arañó també hi tenien una fàbrica allà.

Aquest tipus d'indústries necessitaven molts treballadors per funcionar i hi predominava la mà d'obra femenina, que constituïa més del 80% dels treballadors, i també es donava feina a nens d'entre 4 i 14 anys. Les condicions de treball eren força dures. Jornades d'11 hores o més, amb condicions higièniques dolentes, poca llum, soroll continuat i moments de descans escassos.

Pel volum de producció i l'elevat nombre de telers, la secció de teixir devia ocupar gran part de la zona de treball. Aquí apareixia la figura del contramestre, que vigilava el funcionament dels telers i el treball en aquests telers.

- La Vaga del Vapor de 1914 a Sta. Perpètua²⁹

El mes d'abril de l'any 1914, cent cinquanta treballadores de la fàbrica de teixits que Joan Xiol tenia instal·lada al Vapor, es declaren en vaga. El motiu l'explica el cronista Joan Soley: "*una comissió d'obrers anaren a demanar al fabricant un augment de setmanada perquè treballaven dotze hores i guanyaven 12 o 15 ptes. de setmanada. Però la contesta del Sr. Xiol era que quedaven tots acomiadats*". Començava així un conflicte que, durant els següents anys, dividiria el poble en dos sectors i provocaria diversos enfrontaments violents. Aquella va ser, a més, la primera vaga que tenim documentada a Santa Perpètua.

El recentment creat Sindicat Obrer de Professions Vàries exercí la representació de les treballadores, que tenien també al seu favor l'alcalde Fermí Banús. Les vaguistes, amb el suport de bona part de la població, impediren que la fàbrica continués activa amb els pocs treballadors que van acatar les condicions. L'u de maig, tingué lloc un concorregut míting, on quedà palesa la intensitat de la protesta i Joan Xiol tancà la fàbrica durant tres mesos. Els obrers s'entrevistaren amb el governador civil i aquest aconseguí que el fabricant reprengués l'activitat a final de juliol; però ho va fer sense cedir a les

²⁷ Vilanova i Omedas, Antoni. Article La indústria tèxtil de Ca l'Aranyó a Sant Martí de Provençals (1872-1986) publicat a la revista *Icària*, títol 29, pàgines 29-32. 1998. Consultable a l'Arxiu Històric de Sant Martí de Provençals.

²⁸ La història del Vapor durant el segle XX i Sta. Perpètua en general es pot consultar al llibre *El que sabem del segle XX. Història de Santa Perpètua de Mogoda (1900-1979)*. Escrit per diversos autors i publicat per l'Ajuntament de Santa Perpètua de Mogoda.

²⁹ Per conèixer més detalls sobre la vaga del vapor, consultar el llibre *El que sabem del segle XX. Història de Santa Perpètua de Mogoda (1900-1979)*, Pàgina 59. Escrit per diversos autors i publicat per l'Ajuntament de Santa Perpètua de Mogoda.

reclamacions obreres i amb un destacament de la Guàrdia Civil instal·lat a l'empresa. A partir d'aquest moment, l'enfrontament s'avivà entre vaguistes i esquirols i les denúncies per agressions i amenaces es feren habituals al jutjat municipal. Entre d'altres conseqüències, la vaga comportà que algunes famílies marxessin del poble per anar a treballar a fàbriques on els beneficis econòmics de la Primera Guerra Mundial, es traduïen en sous molt millors que els que pagava en Xiol.

3.1.11 (1936-1939) – El Vapor durant la Guerra Civil

Durant la guerra civil espanyola, el Vapor es va fer servir de magatzem, com a garatge de vehicles i com a habitatge pels refugiats.³⁰

Segons el llibre *El que sabem del segle XX* (ref. 31) la guerra afectà profundament a moltes empreses de la població, ja que es van dur a terme moltes incautacions i col·lectivititzacions. Podem suposar, atès a l'ús que es va fer del Vapor, que la propietat dels Arañó també va ser incautada fins al final de la guerra civil.

Aquest mateix llibre explica que els progressius avanços franquistes incrementaven l'arribada de refugiats a Santa Perpètua i a Catalunya en general. A partir de 1937, amb la caiguda d'Astúries la situació de donar allotjament i proveïments s'accentua i s'explica que la població va haver d'acollir centenars de persones que fugien del conflicte; diverses finques i el mateix Vapor van servir d'aixopluc per aquestes persones.

Tot i que no s'ha pogut trobar cap referència, podem suposar que la finca del Vapor va ser retornada als Arañó un cop finalitzada la guerra i que l'empresa d'Amalio Vieco i Emili Bartolí va continuar amb la producció de teixits fins al 1945.

3.1.12 (1945-1997) – Agustí Portell i Guillem Moreso propietaris del Vapor.

El 1945, el Vapor va deixar de pertànyer als Arañó. El 10 d'octubre d'aquell mateix any se'l van vendre a Agustí Portell i Guillem Moreso.³¹ No només no s'havia acabat la construcció de l'edifici començat el 1872, sinó que no es té notícia de cap construcció entre 1872 i aquest moment. A més, l'activitat que van duran a terme aquests nous propietaris ja no estarà relacionada amb el tèxtil, sinó amb la indústria química.

³⁰ Ús del Vapor consultat a la Fitxa Informativa del Vapor del Catàleg del Patrimoni Arquitectònic del Municipi de Santa Perpètua de Mogoda (fitxa 26) i que s'adjunta als annexes.

³¹ La història del Vapor del Segle XX pot consultar-se al llibre *El que sabem del segle XX. Història de Santa Perpètua de Mogoda (1900-1979)*. Escrit per diversos autors i publicat per l'Ajuntament de Santa Perpètua de Mogoda.

Els Portell van construir la seva pròpia casa en el recinte del Vapor. Van enderrocar en part l'habitatge antic de l'establiment de Sagalés a Pau Garcia i van girar-lo per fer-hi un edifici en planta i pis, com l'antic, però orientat sobre el carrer d'Ignasi Iglésias, no sobre la tipologia d'edifici al nord i pati al sud.

Van reforçar, en canvi, la línia que el límit est d'aquells primers establiments havia marcat, amb la implantació d'un jardí tancat per xiprers plantats sobre aquesta línia. Coneixem l'aspecte del Vapor en els primers anys de la propietat dels Portell a través d'una única fotografia conservada a l'Arxiu Històric Municipal de Santa Perpètua, datada del 1949. El document mostra que en aquell moment ja existia la nau de tres cruixies que allarga avui la de 1872, hauria estat construïda aleshores i per decisió dels nous propietaris, i on a més hi van instal·lar el muntacàrregues que serveix a la planta de sota coberta.

Les fotografies ens ensenyen també l'existència d'una coberta a dues aigües sobre pilars i sense tancaments laterals en l'espai avui desocupat entre la xemeneia i les naus de 1857 i 1872. I encara, les fotografies permeten constatar com el pati d'il·luminació entre la tanca i les naus s'havia convertit en un hort en plena explotació.

L'activitat de l'empresa química finalitza l'any 1997, i des d'aquest any fins a la compra per part de l'Ajuntament l'any 1999, el Vapor roman tancat.

3.1.13 – L'Ajuntament de Santa Perpètua propietari del Vapor Arañó

Des de finals de l'any 1999, el consistori de Santa Perpètua de Mogoda és el propietari del recinte del Vapor Arañó; com a resultat de comprar-lo a la família Portell, que hi havia establert en ell una empresa relacionada amb la indústria química.

A més, encara sota la propietat dels Portell, l'Ajuntament va incloure el Vapor dins del Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic de Santa Perpètua (PEPPASPM) de Mogoda, aprovat definitivament el 18 de desembre de 1996, vigent a partir de la publicació al Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya el 18 de febrer de 1997. S'adjunta una còpia de la fitxa d'inscripció del Vapor al catàleg de PEPPASPM als annexes.

- Rehabilitació de la nau de 1857 (la nau petita)

Les obres d'urbanització exterior i de l'adequació de l'interior de la Nau Petita del Vapor van començar el mes d'octubre de 2004 i van finalitzar el juliol de 2005 per establir-hi el "Centre Cívic Centre Vila".³²

Les actuacions dutes a terme durant aquesta rehabilitació es poden consultar a l'apartat "2.1.2: Situació actual".

³² Notícia publicada al número de Setembre de 2005 de la revista *L'informatiu* de l'Ajuntament de Sta. Perpètua de Mogoda.

- Estat actual de la nau de 1872 (la nau gran)

Actualment, la nau gran està tancada i presenta estat d'abandonament. Cal indicar a més, que a l'inici del present Projecte Final de Grau (desembre 2011), van ser tapiades totes les obertures d'aquesta nau, amb la justificació, segons la responsable del Centre Cívic Centre Vila, que alguns nens i accedien per jugar a l'interior.

La nau gran del Vapor forma part del projecte del Pla d'Inversió Municipal 2006-2010, encara que no s'hi ha dut a terme cap intervenció en aquest període ni està prevista en un futur a curt o mig termini.

3.2 TAULA CRONOLÒGICA: RESUM DE LA HISTÒRIA DEL VAPOR ARAÑÓ

Any	Descripció
1846	Claudi Arañó es situa al capdavant de l'empresa tèxtil familiar
1857	Construcció de la primera nau a Sta. Perpètua (la nau petita)
1867	Ampliació de la nau petita amb la construcció d'un edifici annex
1872	Construcció de la segona nau a Sta. Perpètua (la nau gran)
1884	Mor Claudi Arañó i la seva dona passa al capdavant de l'empresa familiar
1900-1921	El Vapor es lloga i es compartimenta a Joan Xiol i a l'empresa Puig i Porqueres, que continuaran amb la producció de teixits
1921-1929	Canvi d'empresa llogatera: Pere Solà Borés reemplaça als anteriors llogaters
1929-1936	Canvi d'empresa llogatera: Amalio Vieco i Emili Bartolí reemplacen a Pere Solà Borés
1936-1939	El Vapor s'incauta i passa a ser magatzem, garatge de vehicles i habitatge per a refugiats
1939-1945	Amalio Vieco continua amb la producció de teixits un cop acabada la guerra
1945-1997	Agustí Portell i Guillem Moreso compren el Vapor als Arañó i hi engeguen una empresa del sector químic. A la seva arribada amplien la nau gran amb tres cruixies més i s'hi construeixen una vivenda
1997	S'inclou el Vapor Arañó dins del Pla Especial de Protecció del Patrimoni Arquitectònic municipal
1999	L'Ajuntament de Sta. Perpètua compra el Vapor
2004	Rehabilitació de la nau de 1857 (la nau petita) per ubicar-hi un Centre Cívic

3.3 COMPARATIVA ENTRE CA L'ARANYÓ DE SANT MARTÍ DE PROVENÇALS I LA NAU GRAN DEL VAPOR ARAÑÓ DE SANTA PERPÈTUA

Els primers anys de la dècada de 1870 són anys de represa per a la construcció del traçat del ferrocarril de Sant Joan de les Abadesses i també de grans canvis i expansió a les fàbriques de Claudi Arañó, en resposta a l'abaratiment del carbó.³³ El 18 de maig de 1872 ell mateix demanava a l'alcalde de Sant Martí de Provençals la concessió d'una llicència d'obres per tancar un terreny i construir-hi una nova fàbrica de filats i teixits d'acord amb els plànols que signava, en la mateixa data de la sol·licitud, el mestre d'obres Josep Marimon i Cot.³⁴

La construcció de la fàbrica de Ca l'Aranyó de Sant Martí de Provençals coincidirà en el temps amb la construcció de la nau gran del Vapor Arañó de Santa Perpètua, dins d'aquesta etapa expansiva de les indústries de Claudi Arañó.

- El projecte de Ca l'Aranyó a Sant Martí de Provençals²³

El projecte de Claudi Arañó a Sant Martí de Provençals preveia un edifici allargat de vint-i-cinc cruixies iguals de 3,30 metres d'amplada, desenvolupat en quatre plantes. La nau estaria formada per planta baixa, dues plantes pis i una planta superior sota la coberta; aquesta última planta s'ampliava amb grans llucanes sobre la façana que incrementaven l'altura interior en un tram de cada dos. L'edifici disposava de dues caixes d'escala tancades, una en cada extrem, dins del perímetre rectangular de l'edifici.

³³ Informació sobre el traçat del ferrocarril entre Sant Joan de les Abadesses i Barcelona consultable a la publicació *La cuenca carbonífera de Surroca – Ogassa (Ripollès, Catalunya, Espanya)* de Julio Gómez-Alba a Monografies del Museu de Ciències Naturals, nº4 de l'any 2007 .
³⁴ Vilanova i Omedas, Antoni. Article La indústria tèxtil de Ca l'Aranyó a Sant Martí de Provençals (1872-1986) publicat a la revista *Icària*, títol 29, pàgines 29-32. 1998 .Consultable a l'Arxiu Històric de Sant Martí de Provençals.

Fig. 3.15 - Ca l'Arañó a Sant Martí de Provençals (Barcelona)

Els plànols de planta explicaven que l'estructura vertical interior seria de columnes de fosa, amb un mur de fàbrica poderosament apilastrat en el perímetre que contribuiria igualment a suportar les càrregues dels elements de l'estructura horitzontal. Les jàsseres es disposarien segons la llum llarga entre les columnes, amb una distància de 5,35 metres entre suports.

El plànol de l'alçat llarg explicava esquemàticament la voluntat d'utilitzar l'aparell de fàbrica ceràmica per motllurar la façana, cada cruixia obria, en totes les plantes menys la de sotacoberta, una gran finestra vertical que ocupava gairebé tot el pany disponible. A la planta superior, les finestres eren dues per tram, tant a les llucanes com als molt baixos panys que hi alternaven.

El projecte de Sant Martí de Provençals no es va arribar a construir sencer, només van fer-se nou de les vint-i-cinc cruixies projectades. Tot i això, el tram executat segueix amb fidelitat totes les especificacions del projecte. L'esquema d'obertures és exactament el previst, i la disposició de les peces ceràmiques dona efectivament un relleu notable a la façana. Es construeix una única caixa d'escala, en la posició i amb les dimensions previstes del projecte. Les jàsseres són metàl·liques, i les cruixies es cobreixen amb voltes de maó pla. L'estructura vertical de columnes de fosa recorre tot l'edifici fins a suportar la teulada.

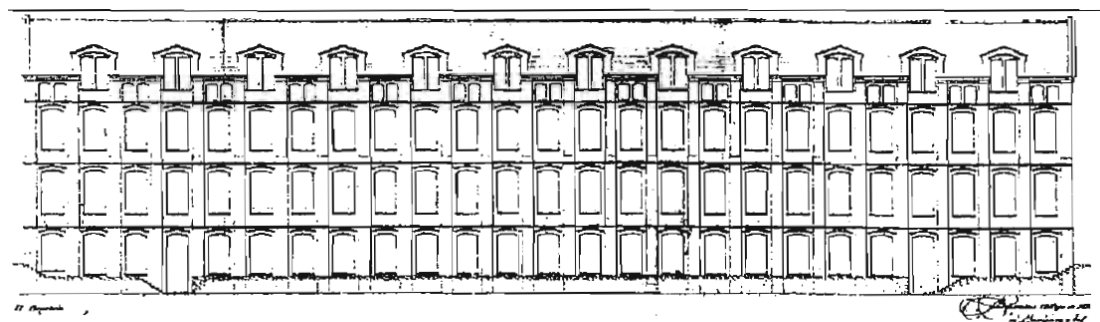

Fig. 3.16 - Alçat del projecte de Ca l'Arañó on s'observen les 25 cruixies projectades, extret de la publicació d'Antoni Vilanova (ref. 23)

Actualment, el conjunt fabril de Ca l'Arañó de Barcelona està integrat per dues construccions: una, situada al carrer de la Llacuna, de tipologia de fàbrica de pisos, i l'altra, d'un cos lineal més baix, tipus nau, al llarg del carrer Tànger. El conjunt és propietat de la Universitat Pompeu Fabra i forma part del Campus de Comunicació – Poblenou, on s'estudien les carreres de Periodisme, Comunicació Audiovisual, Traducció i interpretació i les Enginyeries d'Informàtica i Telecomunicacions.³⁵

- El projecte de la segona nau d'Arañó a Santa Perpètua

La segona nau, la més grans del conjunt del Vapor Arañó de Santa Perpètua i la xemeneia de base octogonal van ser construïdes el 1872.³⁶

Fig. 3.17 - Fotografia actual de la nau gran del Vapor Arañó des del pati interior

El nou edifici de producció de Santa Perpètua és només de planta baixa i pis, però clarament està fet a partir del mateix patró que el de Sant Martí de Provençals, encara que només de planta baixa i planta sotacoberta. És un edifici de catorze cruixies, cinc més que les de Sant Martí i de la mateixa amplada, de 3,30 metres.

En planta baixa, com en l'altre edifici, l'estructura vertical és de columnes de fosa, de dos tipus diferents. A la planta sotacoberta, en canvi, no hi ha columnes sinó arcs de fàbrica ceràmica. Aquests arcs es disposen sobre jàsseres de fusta (i no metàl·liques com a Sant Martí) perpendiculars als murs llargs, suportades per les columnes de la planta baixa i als extrems per les pilastres dels murs del perímetre.

A planta baixa hi ha quatre columnes per a cada biga de fusta. Totes les columnes tenen un diàmetre lleugerament decreixent amb l'altura, però el de les dues centrals és clarament superior al de les dues extremes, 17,35 contra 11,36 centímetres, tots dos mesurats a la base.

³⁵ Web de presentació del Campus de la Comunicació - Poblenou de la Universitat Pompeu Fabra.

³⁶ Dades sobre la construcció de la nau gran del Vapor consultades a la publicació Itinerari Patrimonial de l'Ajuntament de Santa Perpètua de Mogoda.

Les jàsseres de fusta són tres, sense continuïtat sobre les dues columnes centrals i contínues sobre les altres. La distància entre les dues columnes centrals, i entre cadascuna d'elles i les pilastres (és a dir, la llum que podria cobrir cada una de les jàsseres) és exactament la mateixa que separa les columnes a Sant Martí. Aparentment, l'altura de les columnes de Santa Perpètua coincideix també amb les de la planta baixa de Sant Martí. Encara sobre les columnes, les centrals tenen el mateix tipus de remat superior que les de les plantes tipus de Sant Martí, ja que es corben enfora per acabar en una superfície quadrada horitzontal.

L'organització de les plantes de sota coberta és l'element que més evidencia des de l'exterior la semblança entre els dos edificis. També a Santa Perpètua apareixen les llucanes alternes, en la mateixa disposició d'alternança que ja hem descrit per a Sant Martí, i com allà cadascuna obre dues finestres a la façana. En els panys de paret baixos entre llucanes, en canvi, l'edifici perpetuenc només té una obertura, de proporció més horitzontal que les dues que l'edifici martinenc obre en la situació equivalent.

Un altre element d'identitat entre els dos edificis és la dimensió de les finestres. Les obertures de la planta baixa de Santa Perpètua tenen la mateixa amplada i la mateixa altura que les de Sant Martí. L'elaboració de l'aparell de la fàbrica de maó i el seu relleu però, és molt més rica a Sant Martí que a Santa Perpètua.

L'edifici de Santa Perpètua tanca la caixa d'escala en una sola cruïxa, contra les dues que ocupa l'escala de Sant Martí. Com allà, però, només es construeix una. I és que, també com allà, l'edifici de Santa Perpètua és un edifici inacabat.

De les dues façanes curtes, només la del sud arriba a existir, la nord, que ara comunica amb una altra construcció a l'any 1945 per uns nous propietaris, no degué formalitzar-se mai, de la mateixa manera que l'edifici de Sant Martí va tractar un dels seus finals curts com una mitgera que esperava l'execució de la resta del projecte.

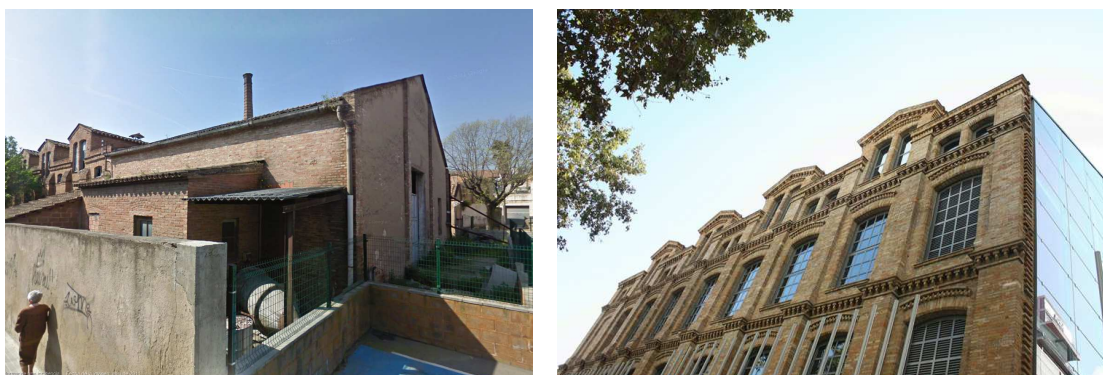

Fig. 3.18 - Vista de les dues façanes per les quals s'havien d'ampliar les fàbriques d'Arañó.

A l'esquerra Sta. Perpètua, a la dreta St. Martí de Provençals.